

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/82730,Bilikiewicz-Tadeusz-Antoni.html>
2022-09-30, 20:22

Bilikiewicz Tadeusz Antoni

BILIKIEWICZ Tadeusz Antoni (5 IV 1901, Lwów – 10 XI 1980, Gdańsk), psychiatra, historyk i filozof medycyny. Twórca teorii hierarchicznej epigenezy nawarstwień etiologicznych w psychozach oraz autor oryginalnej klasyfikacji tych chorób. Twórca oryginalnej teorii epistemologicznej tzw. perspektywizmu poznawczego. Syn Bolesława, agenta handlowego, i Kazimiery ze Swaryczewskich.

Po wstępnej nauce w szkole realnej, kontynuował ją w Gimnazjum św. Anny w Krakowie, które ukończył w 1918. Ze szkolnych ław, wraz z kolegami, wstąpił ochotniczo w szeregi WP. Znalazł się na linii frontu w rejonie na zachód od Lwowa i pod Chorośnicą w walce z Ukraińcami został ciężko ranny. Po zakończeniu rekonwalescencji myślał o studiach filozoficznych, lecz za namową ojca zdecydował się na medycynę na wydz. lekarskim UJ, na który wstąpił w 1919. W 1925 uzyskał stopień doktora wszechnauk lekarskich. Pogarszający się stan zdrowia wpłynął na jego decyzję o wyjeździe do Szwajcarii w 1926. Rozpoczął leczenie w Leysin w Zakładzie dra Rolliera. Tam też powrócił do swoich filozoficznych pasji i rozbudzonych zainteresowań psychologią, neurologią oraz psychiatrią, co zaowocowało powstaniem pierwszej monografii *Zagadnienie życia w świetle psychologii porównawczej* (1928). Równocześnie w latach 1926–28 znalazł zatrudnienie w uniwersyteckiej Klinice Psychiatrycznej „Burghölzli” w Zurychu. Tam jego mistrzem był Hans Wolfgang Maier, u którego, jak wspominał, nauczył się podstaw nowoczesnej diagnostyki psychiatrycznej oraz poznał metodykę klinicznego nauczania. Mimo dobrych widoków na asystenturę u Maiera, postanowił wrócić do Polski. W 1928 uzyskał asystenturę w Katedrze i Zakładzie Historii i Filozofii Medycyny UJ, kierowanych wówczas przez prof. Władysława Szumowskiego. W 1931 habilitował się z historii medycyny na podstawie pracy *Jan Jonston (1603–1675) żywot i działalność lekarska*. W 1935

zrezygnował z posady uniwersyteckiej i przeniósł się do Kocborowa pod Starogardem Gdańskim, gdzie został ordynatorem Krajowego Zakładu Psychiatrycznego. Nie oznaczało to całkowitego zerwania związków z UJ, ponieważ nadal prowadził wykłady dla studentów, na które regularnie przyjeżdżał do Krakowa. Brał również, choć w stopniu już ograniczonym, udział w życiu środowiska historyków medycyny. Tymczasem w Kocborowie, prócz bieżącej pracy klinicznej, coraz więcej uwagi poświęcał problematyce psychoanalizy i charakterystyce marzenia sennego. Już po zakończeniu II wojny światowej ukazała się jego monografia zatytułowana *Psychologia marzenia sennego* (1948). W Kocborowie przetrwał okupację, starając się w miarę swoich możliwości chronić swój personel i pacjentów. Pozostawił też dokładną relację pisaną z pozycji lekarza o niemieckim systemie opresji skierowanym przeciw ludności polskiej zamieszkującej tę część Pomorza. Ostatnie dwa miesiące wojny spędził w szeregach LWP, przymusowo doń zmobilizowany. Jesienią 1945 włączył się w program organizacji Akademii Lekarskiej w Gdańsku. W II 1946 stanął tam na czele Katedry i Zakładu Historii i Filozofii Medycyny. W XII 1946 mianowano go profesorem zwyczajnym tychże przedmiotów. Kiedy w 1949 katedrę i zakład zamknięto, B. objął kierownictwo Katedry i Kliniki Chorób Psychiczych, na czele której stał aż do przejścia na emeryturę w 1971.

B. był wieloletnim redaktorem „Archiwum Historii Medycyny” i aktywnie działał na rzecz powstania w 1957 Polskiego Tow. Historii Medycyny. W 1948 został wybrany członkiem korespondentem PAU, której rozwiązania przez władze komunistyczne nigdy nie zaakceptował. Był również członkiem wielu towarzystw krajowych i zagranicznych, w tym prestiżowych Société Médico-Psychologique (od 1961) oraz Deutsche Akademie der Naturforscher Leopoldina (od 1966). Pozostawał człowiekiem o niezależnych poglądach, które odważnie wypowiadał. Jego imię nosi Wojewódzki Szpital Psychiatryczny w Gdańsku.

Z małżeństwa z Klementyną z domu Sedlaczek, miał syna Adama, który został profesorem psychiatrii i córkę Danutę. Brat B., Jerzy, muzyk Opery Poznańskiej, zginął wraz z żoną w obozie koncentracyjnym Auschwitz. Siostra Zofia, po mężu

Sapiejewski, poległa w powstaniu warszawskim.

B. pozostawił po sobie znaczący dorobek obejmujący prace zarówno z zakresu filozofii i historii medycyny, jak i psychiatrii. Do klasyki polskiej historiografii medycyny przeszło jego nowatorskie opracowanie dziejów nowożytnej embriologii *Die Embriologie im Zeitalter des Barock und des Rokoko* (1932). Był współautorem napisanej wspólnie z Janem Gallusem monografii *Psychiatria polska na tle dziejowym* (1962), pierwszego tej klasy opracowania tego zagadnienia. Sporą wartość przedstawiały *Krótki zarys dziejów nauki o chorobach zakaźnych* stanowiący część podręcznika *Ostre choroby zakaźne* pod red. Stanisława Wszelakiego oraz *Rys historii anatomii*, który po raz pierwszy ukazał się w 1952 w kolejnej edycji wielotomowego opracowania *Anatomia człowieka* autorstwa Adama Bochenka pod red. M. Reichera. Podręcznik *Psychiatria kliniczna*, który doczekał się w sumie siedmiu wydań, przyniósł B. zasłużone uznanie. Podobnie wysoką ocenę zyskały sobie prace *Klinika nerwic płciowych* oraz *Psychoterapia w praktyce ogólnolekarskiej*.

B. był twórcą etioepigenetycznej koncepcji procesu patogenetycznego, którą wywodził z założenia, że czynniki etiopatogenetyczne pozostają w stałej, jakkolwiek ciągle się różnicującej interakcji, która z kolei łączy się ściśle z rozwojem ontogenetycznym człowieka. Dlatego też według B. etioepigenezę należy rozpatrywać przez pryzmat nakładania się i kumulacji czynników etiologicznych w przebiegu ontogenezy. Jeśli rozpatrywać cechy charakterystyczne etiologii i patogenezy chorób psychicznych, to uwzględnić należy w pierwszym rzędzie zmienność i dynamizm. Zdaniem B. należy wyróżnić: warstwę dziedziczno-konstytucjonalną, warstwę czynników etiopatogenetycznych uszkodzających lub upośledzających funkcje ośrodkowego układu nerwowego oraz warstwę nakładających się zespołów psychopatologicznych. Koncepcja ta dała początek tzw. diagnostyce wieloosiowej. Pierwszą oś stanowi osobowość pacjenta przed inicjacją procesów chorobowych. W tym przypadku badane są przede wszystkim czynniki genetyczne i konstytucjonalne. Drugą oś czynniki biologiczne (somatyczne), etiopatogenetyczne, a także środowiskowe i

psychologiczne. Trzecią oś czynniki psychopatologiczne we wszystkich ich przejawach. Powyższy schemat diagnostyczny, dopracowany przez B. pod koniec lat 1940., stał się punktem wyjścia dla szeregu współczesnych modeli diagnostycznych stosowanych w światowej psychiatrii.

B. interesował się zagadnieniami epistemologicznymi i warunkami kształtującymi nasze zdolności poznawcze, badając je zarówno z poziomu rozstrzygnięć filozoficznych, psychologicznych oraz fizjologii, a także odwołując się do analizy czynionej z poziomu historii nauki. Takie były źródła jego oryginalnej koncepcji perspektywizmu poznawczego, która była konsekwencją przyjęcia postawy sceptycznej wobec możliwości poznawczych. Argumentował, iż nasz umysł nie jest w stanie objąć poznaniem wszystkich elementów badanej struktury. Zatem poznanie zawsze jest dokonywane z pewnej perspektywy i pozwala jedynie na zrozumienie głównych cech przedmiotu poznania oraz ustalenie wzajemnej między nimi zależności. Musi być więc niepełne.

W tym samym nurcie mieszczą się zainteresowania B. teoretycznym modelem procesów myślowych oraz mechanizmów pamięci. Pod koniec lat 1960. B. zgłosił oryginalną teorię mnemosyneidesis, będącą fizykochemicznym modelem wyjaśniającym istotny charakter źródeł świadomości oraz kształtowania się procesów myślenia i utrwalania się cech pamięci.

Śródka.

T. Bilikiewicz: *Etioepigenetyzm, czyli teoria hierarchicznej epigenezy nawarstwień etiologicznych w psychiatrii*, „Przegląd Lekarski” 1947, t. 19 nr 15, s. 625–628; tenże: *Wspomnienia autobiograficzne*, KHNiT 1978, nr 1, s. 3–52; S. Konopka: *Prof. dr med. i fil. Tadeusz Bilikiewicz, wybitny historyk medycyny, psychiatra i neurolog (Wspomnienie pośmiertne)*, „Archiwum Historii Medycyny” 1981, t. 44, s. 1–17; H. Sulestrowska: *Prof. dr med. dr fil. Tadeusz Bilikiewicz – wspomnienie pośmiertne*, „Psychiatria Polska” 1981, t. 15,

nr 3, s. 321–326; E. Sieńkowski: *Tadeusz Bilikiewicz (1901–1980) – historyk medycyny i filozofii*, KHNiT 1981, nr 2, s. 435–448; R. Kujawski: *Poglądy Tadeusza Bilikiewicza zawarte w recenzjach z lat siedemdziesiątych XX wieku*, „Psychiatria i Psychoterapia” 2012, t. 8, nr 3–4, s. 3–19; E. Sieńkowski: *Bilikiewicz Tadeusz Antoni*, [w:] *Słownik biograficzny polskich nauk medycznych XX wieku*, pod red. Z. Podgórskiej-Klawe, Warszawa 1994, t. 1 z. 2, s. 15–17; W. Suchodolski: *Prof. Tadeusz Bilikiewicz – historyk medycyny*, „Psychiatria Polska” 2002, t. 36, nr 6, supl., s. 35–49; R.W. Gryglewski: *Historia medycyny według Tadeusza Bilikiewicza*, KHNiT 2013, nr 2, s. 39–56.

Ryszard Witold Gryglewski

[Poprzedni](#)
[Następny](#)